

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/106867,Dwoch-konkurentow-dwie-koncepcje-rewolucji-Walka-na-szczy-cie-wladzy-Zwiazku-Sowi.html>

ARTYKUŁ

Dwóch konkurentów - dwie koncepcje rewolucji. Walka na szczycie władzy Związku Sowieckiego (1923-1925)

OKRES HISTORYCZNY

(1922-1939) II Rzeczpospolita

Autor: ELŻBIETA KOWALCZYK 07.05.2024

Testament Lenina stał się punktem zwrotnym w rywalizacji pomiędzy Stalinem a Trockim, która ostatecznie zdecydowała o kształcie sowieckiego państwa i

przyszłości międzynarodowego ruchu komunistycznego. Obaj liderzy, mając odmienne wizje przyszłości ZSRS, dążyli do zrealizowania własnych koncepcji, co doprowadziło do nieuchronnego konfliktu.

Zaraz po zakończeniu działań I wojny światowej, na fali zmian zachodzących w dopiero co formujących się europejskich państwach, bolszewicy – realizując tezę o permanentnej rewolucji – podburzali robotników i wzniecali działania odśrodkowe.

Przed WKP(b) stanęło pytanie o przyszłość eksperymentu bolszewickiego. Odpowiedzią na nie była koncepcja budowy socjalizmu w obcym, kapitalistycznym okrążeniu jako systemu autarkicznego.

Mieli nadzieje na „rozpalenie ognia rewolucji” w Europie, a zwłaszcza w Republice Weimarskiej, gdzie istniała jedna z najliczniejszych partii komunistycznych. Liczyła wówczas około 400 000 członków i plasowała się pod kątem liczby członków zaraz po partii bolszewików.

Jednak już w sierpniu 1919 r. Lenin zaczął powątpiewać w rychłą rewolucję w sąsiednich państwach. Stwierdził:, że rewolucja światowa

„będzie trwała wiele lat i wymaga wiele trudu”.

Z kolejnymi, powojennymi miesiącami nastroje rewolucyjne w Europie powoli opadały, a wszelkie próby wywołania rewolucji kończyły się niepowodzeniem. Upadek Węgierskiej Republiki Rad czy sromotna klęska w wojnie z Polską utwierdzały bolszewików w tym przekonaniu. Wzmożony wzrost aktywności komunistów spowodował też mobilizację przeciwnych, skrajnie prawicowych środowisk, które – wykorzystując hasła antykomunistyczne – rosły w siłę. W październiku 1922 r. we Włoszech doszło do faszystowskiego zamachu stanu.

Socjalizm w jednym kraju?

W tej sytuacji przed WKP(b) stało pytanie o przyszłość eksperymentu bolszewickiego. Odpowiedzią na nie była koncepcja budowy socjalizmu w obcym, kapitalistycznym okrążeniu jako systemu autarkicznego. Zwolennik tej koncepcji Józef Stalin, gotów był podjąć ryzyko budowy systemu socjalistycznego „w pojedynkę”. W ten sposób podał w wątpliwość marksistowską tezę o permanentnej rewolucji. Przy tym należy zaznaczyć, że przyszły dyktator nigdy nie wątpił w zasadność rewolucji, za Marksem i Engelsem był przekonany w jej nieuchronności.

Demonstracja robotników z Zakładów Putiłowskich w Piotrogradzie, marzec 1917 r.

Demonstracja żołnierska przed Pałacem Taurydzkim, 1917 r.

Czerwogwardziści   w
Piotrogradzie, 1917 r.

Idea ta pojawiła się już w trakcie zawierania pokoju brzeskiego. Stalin wyrażał wątpliwości co do przyszłości rewolucji w wymiarze permanentnym. Próbował wówczas wpłynąć na Lenina i przekonać go o braku istotnego zrewolucjonizowania robotników na Zachodzie, podczas gdy większość bolszewików uważała, że traktat z Niemcami można zawrzeć, gdyż i tak zachód wkrótce ogarnie fala rewolucji. Był za kontynuacją wojny z Niemcami, a nawet za zjednoczeniem z mienszewikami.

Część rządzącej elity z ówczesnym komisarzem ludowym spraw wojskowych i marynarki wojennej Lwem Trockim na czele nie wierzyła w możliwość zbudowania socjalizmu w jednym kraju, uważając, że musi być to proces, który ogarnie całą Europę.

Tymczasem w powojennych warunkach geopolitycznych, w obliczu uspokojenia i stabilizacji sytuacji w Europie, teza o permanentnej rewolucji oznaczała brak ideologicznego uzasadnienia dla istnienia Rosji bolszewików. Stalin, proponując tezę socjalizmu w jednym państwie, jako formę przeczekania okresu tzw. stabilizacji kapitalizmu, wychodził naprzeciw oczekiwaniu dużej części bolszewików i dawał ideologiczne podstawy pod istnienie tego co do tej pory bolszewicy zbudowali. Koncepcja budowy socjalizmu w jednym państwie stanowiła podstawę ideologiczną utrzymania się bolszewików przy władzy.

Natomiast część rządzącej elity z ówczesnym komisarzem ludowym spraw wojskowych i marynarki wojennej Lwem Trockim na czele nie wierzyła w możliwość zbudowania socjalizmu w jednym kraju, uważając, że musi być to proces, który ogarnie całą Europę. Lenin do końca twierdził, że rewolucje proletariackie w krajach „zaawansowanych” ocalą rewolucję rosyjską. Koncepcja transcendentalnej roli „proletariatu” w modelu marksistowskim, była osią bolszewizmu. Trocki, nie zważając na aktualną sytuację geopolityczną, dalej forsował ideę Stanów Zjednoczonych Europy jako efekt rewolucji permanentnej. Była to jedna z głównych przyczyn polaryzacji obozu władzy w Związku Sowieckim.

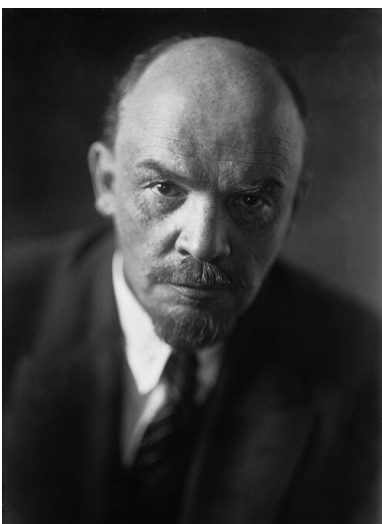
Doktryna socjalizmu w jednym państwie zaczęła zyskiwać na popularności, gdy Stalin niespodziewanie

wzmocnił swą pozycję jesienią 1923 r. Jako jedyny przewidział porażkę rewolucji niemieckiej. I jako jedyny miał rację, co uchroniło go przed odsunięciem od partyjnych gremiów decyzyjnych po śmierci Lenina.

Zarówno Trocki jak i Stalin wierzyli i dążyli do rewolucji, ale mieli wykluczające się wizje jej realizacji.

Dla Trockiego oznaczało to nie tylko zachwianie jego koncepcji, ale też pojawienie się kolejnego pretendenta do przejęcia władzy po wówczas już schorowanym Włodzimierzu Leninie. Tym samym Międzynarodówka Komunistyczna weszła w kolejny etap swej działalności, który związany był z walką Stalina i Trockiego o władzę w WKP(b) i państwie sowieckim. Walka ta przeniosła się ze szczytu władzy na cały ruch komunistyczny i zogniskowała się na stosunku wobec dwóch różnych koncepcji rewolucji.

Zarówno Trocki jak i Stalin wierzyli i dążyli do rewolucji, ale mieli wykluczające się wizje jej realizacji. Inaczej czytali rzeczywistość, ale duże znaczenie miały też ich osobiste ambicje. Różnili się charakterem. Lenin był wierny dogmatom, Stalin celom. W 1922 r. Stalin objął urząd sekretarza generalnego RKP(b). Stanowisko miało charakter jedynie formalny, jednak Stalin wykorzystał je do obsadzania urzędów swoimi stronnikami m.in. przewodniczącym sekretariatu partii uczynił Wiaczesława Mołotowa, a na czele wydziału organizacyjnego KC postawił Łazara Kaganowicza. Stalin zbudował również duże wpływy w Zjednoczonym Państwowym Zarządzie Politycznym – OGPU. Tym sposobem uzyskał wpływ na służby specjalne, wywiad i kontrwywiad czy na policję polityczną.

Włodzimierz Lenin

Lew Trocki

Testament Lenina

Kluczowym momentem bezwzględnej walki pomiędzy Trockim a Stalinem był testament Lenina. *Testament* a raczej *List do zjazdu* był to zbiór notatek dyktowanych przez Lenina w grudniu 1922 r. Charakteryzował w nich, pod kątem predyspozycji do kierowania RKP(b), poza Trockim i Stalinem jeszcze czterech przywódców bolszewickich: Nikołaja Bucharina, Lwa Kamieniewa, Jurija Piatakowa, Grigorija Zinowjewa. Lenin nie wskazał jednoznacznie swojego następcy, dostrzegając w każdym z wymienionych zarówno zalety, jak i wady. Najwięcej uwagi jednak poświęcił Trockiemu i Stalinowi, w których widział swoich potencjalnych następców. Z treści testamentu wynika, że do Stalina nie miał zaufania. Uważał, że ma on cechy charakterologiczne, które go dyskwalifikują jako kandydata na przywódcę ruchu komunistycznego.

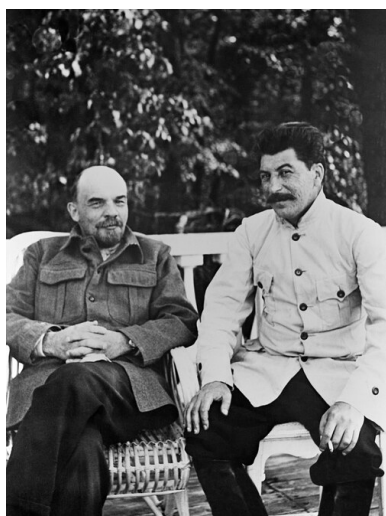
Lenin nie wskazał jednoznacznie swojego następcy. Najwięcej uwagi jednak poświęcił w testamencie Trockiemu i Stalinowi. Z treści testamentu wynika, że do Stalina nie miał zaufania. Uważał, że ma on cechy charakterologiczne, które go dyskwalifikują

jako kandydata na przywódcę.

Wcześniej, bo już w maju 1922 r., podczas częściowej emerytury schorowanego Lenina, Stalin zawarł porozumienie z członkiem Biura Politycznego KC RKP(b) i wiceprzewodniczącym Rady Komisarzy Ludowych Lwem Kamieniewem oraz ówczesnym przewodniczącym KW Kominternu Grigorijem Zinowjewem. Sojusz był skierowany przeciw Trockiemu. Po śmierci Lenina (21 stycznia 1924 r.) ci trzej działacze nie dopuścili do ujawnienia „Listu do Zjazdu”. Na XIII Zjeździe RKP(b) w maju 1924 r. odczytano go tylko szefom delegacji prowincjonalnych. Trocki nie zareagował jednak, nie chciał wywołać wrażenia, że bezpośrednio po śmierci Lenina pojawiły się podziały, i nie skorzystał z okazji, jedynej, jak się potem okazało, by zażądać usunięcia Stalina.

Starcie Stalina i Trockiego

Faktycznie po śmierci Lenina rozpoczął się czteroletni okres walki o władzę w państwie sowieckim i światowym ruchu komunistycznym. W ostatnich miesiącach 1924 r. polemiki między Stalinem i Trockim toczyły się już publicznie. W październiku Stalin po raz pierwszy zaczął publicznie pomniejszać rolę Trockiego w rewolucji październikowej, choć jeszcze nie negował jej całkowicie. W kwietniu 1925 r. Stalin oficjalnie obwieścił tezę socjalizmu w jednym kraju, uszczegółowioną przez Nikołaja Bucharina w jego broszurze „Czy możemy zbudować socjalizm w jednym kraju przy braku zwycięstwa zachodnioeuropejskiego proletariatu?”. Podział w partii bolszewickiej, która decyzją XIV Zjazdu (27–29 kwietnia 1925 r.) została przemianowana na Wszechzwiązkową Partię Komunistyczną (bolszewików), stał się faktem.

Lenin i Stalin (Górki, 1922 r.)

Testament Lenina, choć nie doprowadził bezpośrednio do zmiany przywództwa, wyraźnie pokazał głębokie podziały wewnątrz partii i stał się punktem zwrotnym w rywalizacji pomiędzy Stalinem a Trockim, która ostatecznie zdecydowała o kształcie sowieckiego państwa i przyszłości międzynarodowego ruchu komunistycznego. Obaj liderzy, mając odmienne wizje przyszłości ZSRS i ruchu komunistycznego, dążyli do zrealizowania własnych koncepcji, co doprowadziło do nieuchronnego konfliktu i ostatecznie do wyeliminowania Trockiego z życia politycznego ZSRS i jego późniejszego zabójstwa.

COFNIJ SIĘ